

TÁRCZA.

SZÉCHENYI ÉS AZ ELSŐ KÖZLEKEDÉSÜGYI KÖLTSÉGVETÉS.

Az első magyar felelős ministeriumnak legsürgősebb teendői közé tartozott a költségvetés egybeállítása és az országgyűlés elé terjesztése. Erre természetesen idő kellett s az egyes szakministerek csak Kossuth Lajos pénzügyminister június 17-iki hivatalos sürgető felszólítására adták be előirányzataikat.

Széchenyi hivatalos válasza fogalmazványban (Széchenyi-múzeum 1164. sz. irata) reánk maradt s érdekes világot vet kezdő állapotainkra. — Válasza a következőképen hangzik :

Kossuth — Június 18. 848. Pest.

Igen sajnálom, hogy Önnek f. hó 17-ikén ^{853.}_{F. M.} jegy alatt költ hivatalos felszólítására még most sem vagyok képes a kidolgozandó Budget dolgát illetőleg tárczámra nézve kimerítő és részletes kimutatást adni be.

Miután azonban sürget az idő, némi általjánosságban im ezeket van szerencsém előterjeszteni.

A közmunkák és közlekedések tárczáját tekintve, én azt hiszem, pénzügyileg négy külön ág az, melly számba veendő.

1° Az állandó személyzet és szükséges mérnöki gépek, műszerek.

Ide tartoznak a rendes fizetmények, de továbbá a napidijak fizetései, valamint a kiküldetési költségek is, mellyek, több-kevesebb munkával, változnak ; — ugy hogy, szoros számot e részben most még ki tenni lehetetlen ; lehetetlen pedig legfőkép még azért is, mert csak ezen tul az új szerkezet forgása közt fog bebizonyodni, milly számu és milly fizetésü személyzet lesz szükséges, ha anyagi kifejlése a Honnak szoros lánczolatban egy központbul veendi lendületét, irányát 's az ellenörködést.

2° Segélyadás az Ország külön részeiben, rögtön elő fordul eseteket tekintve.

Addig is, míg gyakorlatilag rendszeresítve lesznek azon munkatételek, mellyek egyes községek, a municipiumok és az ország által lesznek végbevendőek, igen sokszor meg fog történni, hogy a vidéken úgy mint eddigelé tüsténti pénz segélyre lesz szükség, mint például, elszakadt hidak pillanati kijavítására sat.

3° Vasutak és vízszabályozások.

Mennyire szükség, hogy Buda Pestről több vasuti sugár induljon ki, hahogy külberohanástul meg akarjuk óvni a hazát, nem szorul bébizonyításra. —

Honunk róna, nyílt léte minden ellentállást vagy lehetetlenné vagy leg alább minden esetre igen nehézé tesz. Ezen egyedül vasuti sugárok segíthetnek, mert csak ezek által vethetni rövid idő alatt az Ország egy részéről a másikra tetemesb erőt.

4° Buda Pestnek biztosbá, lakhatóbbá, kellemesbbé tétele. —

Ha valóban hazát akarunk alkotni, mindenek előtt szükséges, hogy Buda Pest mint a haza színe iránt, legnagyobb gondunk legyen.

Ha Buda Pesten uralkodik valódi rend, százzorta könnyebb a hon leg távolabbi vidékein is rendet tartani fen, mi fő feltétele nemcsak ki fejlődésünknek, de még fen maradásunknak is.

Buda Pestre napra több ember fog össze tódulni, ekkép szükséges már most olly javításokat tenni e két város határában, mellyek nélkül sem igazi rendőrzetet, sem azon lakhatási kellemeket nem fejthetni ki, mellyek Fővárosnak elkerülhetlen kellekei és mellyeket, Buda Pest rendes lakosa nem viselhet saját úgy is eléggé igénybe vett erejével, mint a millyen például, a két város körül húzandó rendőri tekintetben olly szükséges körvonal; a Duna partok vizáradás elleni megóvása; — Buda várában felette szükséges új kocsi-feljárás sat., mik a közmunka Ministeriuma alá helyzendők és azon viszony, mellynek e Ministerium és Buda Pest városainak helyhatóságai közt léteznie kell, törvény által elhatározandó.

Ezeket előre bocsátva ide mellékelem e tárcza költségeinek kimutatását egy évre, melly 127000 * ftra rugó összeget állít elő.

Megjegyzendőnek vélem itt, mikép e 127000** f. legnagyobb részben productiv kiadás, melly tulajdonkép igazi tehernek nem tekinthető.

*

A ministerek jelentései alapján Kossuth egybeállította ministeri jelentését az országos pénzügy iránt, a mely nyomtatásban megma-

* E számot idegen kéz írta be a fogalmazványba.

** Eredetileg 6, később 12,000.000 volt s ugyanaz, a ki a fenti számot írta, törölte Széchenyi jegyzését s 127.000-et írt, mi nyilván tévedés, e helyett: 12,700.000 frt.

radt a képviselőház könyvtárában. (Az 1848-ik évi képviselőházi jegyzőkönyv mellékletei 12.153/1908. száma.) Ebben a jelentésében Kossuth 1848 július 18-iki kelettel kimutatja

a) az országos pénzügy kezelési kimutatását 1848 ápr. 11-étől június végeig,

b) a jövedelmi kimutatást és költségvetést július 1-étől december végeig.

A költségvetés B) melléklete mutatja, hogy az összes bevétel e félévre 10,126.730 frtra, a kiadás 28,845.507 frtra volt tervezve s a hiányt hitel útján fedezték.

A kiadások g. melléklete »A közmunka és közlekedési minister által 1848 júl. 1.—decz. 31-ig járó félévre tervezett kiadásainak és ezekre vonatkozó jegyzeteinek összevont kimutatását« tartalmazza a következőképen :

1. A hivatalos személyzet fizetése :		
a) Mostani rendes díjak egy évre	58.330	frt.
b) Az újonan rendszeresített szándékklott középponti műosztályok személyzete	56.620	»
c) Kerületi mérnökök fizetései, napi díjak, kiküldetések s'a't. egy évre	30.000	»
	összesen egy évre	144.950
	esik tehát félévre	72.475
2. Gépek, műszerek, minták, könyvek s egyéb mind irodai, mind műszaki kellékek és segédszerek, hivatal szállások, butorok sat.		15.000
3. Folyamatban lévő közmunkáknak, mint p. o. az aldunai partiút s'a't. bevégzésére az 50.000 frtnyi öszvegből jelen félévre		25.000
4. Megyék s egyéb közhatalóságoknak segélyadásra		50.000
5. Budapesten körvonal, csatorna, alagút, duna-part rendezése, följárás a budai várba s'a't.		250.000
6. Vízszabályozásokra		500.000
7. Központi vasútra		1,000.000
8. Egyéb vasútakra		2.500.000
		<u>4,412.475</u>

Jegyzetek.

1. Idő rövidsége miatt kimerítő és részletes kimutatást adni lehetlen.

2. A személyzetnek rendszerítése csak a munkálatok folytában létesíthető, mert a munkáktól függ, milly számú és minő fizetésű személyzetre lesz szükség.

3. A' 4-ik ponthoz. Míg gyakorlatilag rendszeresítve lesznek azon munkák, melyek egyes községek, municipiumok, és az ország által létesítendőik, igen gyakran fog történni, hogy a vidéken, valamint eddig is történt, rögtöni pénzsegélyre lesz szükség, p. o. elszakadt hidak pillanati kijavítása.

4. Szükséges, hogy Budapestről több vasúti sugár induljon, mert országunk róna nyílt léte minden ellenállást vagy lehetlenné, vagy legalább igen nehezzé teszi, és e bajon csak vasúti sugárok segíthetnek, mi által rövid idő alatt, az ország egyik vidékéről a másikra tetemes erőt lehet szállítani.

5. Budapestnek biztosbá, lakhatósbá, kellemesbé tétele szükséges. Ha valóban hazát akarunk alkotni, mindenek előtt szükséges, hogy Budapest, mint a haza szíve iránt legnagyobb gondunk legyen.

Ha Budapesten valódi rend uralkodik, százsorta könnyebb az ország legtávolabbi vidékein is a rendet föntartani, mi főfeltétel, nem csak kifejlésünknek, de még fenmaradásunknak is.

Budapestre napról napra több ember fog összetódulni s így szükség már most oly javításokat tenni e két város határában, melyek nélkül sem igazi rendőrzetet, sem azon lakhatási kellemeket nem fejthetni ki, melyek fővárosnak nélkülözhetlen kellékei és melyeket Budapestnek rendes lakosa nem viselhet saját, ugy is eléggé igénybe vett erejével, minő p. o. a két város körül húzandó, rendőri tekintetből oly szükséges körvonal; a dunapartoknak vízáradása elleni megóvása; Budavárba fölötte szükséges egy új kocsí följárás. Mindezek a közmunka ministerium alá helyezendők, és azon viszony törvény által meghatározandó, mellynek e ministerium és Budapest helyhatóságai közt léteznie kell.

6. Megjegyzendő, miszerint $3\frac{1}{2}$ millió egyenesen productiv kiadás, melly tulajdonképen tehernek épen nem tekinthető.

Láthatjuk e pénzügyministeri jelentésből, hogy ez Széchenyi jelentésének majdnem szó szerinti közlése. A számadatok azonban nem egyeznek, mert úgyszólván csak $\frac{1}{3}$ részét teszik. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy sok volt a költség s a többi $\frac{2}{3}$ -ot a pénzügyminister 1849-iki költségvetés-tervezetébe vette fel, a melyet 1848 aug. 1-ei kelettel terjesztett a képviselőház elé.

Itt a közmunka és közlekedési ügyek tervezett kiadásai már Széchenyi István neve aláírásával tétettek közzé (gg melléklet), ugyanoly sorrendben és jegyzettel mint az 1848-inál, csak a számadatok változtak s végeredményükben 8,799.950 frtra rugtak. (Fontosabb tételek: vízszabályozások 1, központi vasút 2 és egyéb vasutak 5 millió.)

Igen érdekes képet mutatnak az 1848, 1849, 1867 és 1912-iki költségvetésben e tárcza számadatai (csak milliókban kifejezve):

1848	1849	1867	1912
4·4 millió frt	8·8 millió frt	21 millió frt	430 millió K*

Az sem érdektelen, mennyi volt Magyarország összes kiadása 1848., 1849-ben 1912-vel egybehasonlítva :

	1848	1849	1912
	28·8 mill. p. frt	62·2 mill. p. frt	1580·3 mill. K
ebből hadügy	16·5 »	39 »	kb. 150 »
vallásügy	0·8 »	3 »	95 »
pénzügy	1·5 »	2 »	249 »
nemzetőrség..	2 »	3·3 »	62 »

E számok némileg mutatják azt is, mennyire fejlődött Magyarország.
DR. VISZOTA GYULA.

VEGYES KÖZLÉSEK.

FRANKÓI VILMOS püspök, nagyérdemű tagtársunk, a ki 17 évvel ezelőtt Rómában magyar történetbúvárok részére házat épített, tekintettel arra, hogy nem sikerült az intézetet biztos alapra helyezni, visszalépett az intézet vezetésétől. Ezt az elhatározását a Magyar Tudományos Akadémiának levélben bejelentette és egyben értesítette az Akadémiát, hogy a római levél- és könyvtárakban végzendő történeti kutatások előmozdítása céljából az Akadémiánál 50.000 koronás alapítványt létesít. Levele így szól :

»Tisztelt Akadémia! Azon óhajtástól vezérelve, hogy miután Rómában az összes művelt nemzetek történeti intézeteket létesítettek, soraikból a magyar ne hiányozzék, ilyen intézet céljaira 1894-ben házat építtettem. Ezen alkalommal azon kérelmet intéztem a tisztelt Akadémiához, hogy az intézetben egy helyet évről-évre a magyar történelem egy munkásával betölteni méltóztassék. Ajánlatomat a tisztelt Akadémia elfogadván, ügyrendjébe iktatta és az intézetet évek során át megtisztelte azzal, hogy történetbúvárokat küldött oda, a kik könyv- és levéltárakban végzett kutatásokkal eredményes munkásságot fejtettek ki. Mivel egészségi állapotom és előrehaladott korom nem engedik, hogy Rómában tartózkodjam és az intézetet vezessem, ismételten megújított kísérleteim pedig, a melyek az intézet biztos és állandó megalapítását célozták, sikertelenek maradtak : azon fájdalmas kényszerűség előtt állok, hogy az intézet fentartásáról le kell mondanom. Midőn ezt a tisztelt Akadémiának bejelentem, egyszersmind ezennel 50.000 korona névértékű 4%-os földhitelintézeti záloglevelet (1912 július 1-től kamatozó

* Ebből vasútra 306 millió, postára 79 millió. De meg kell jegyezni, hogy a bevétel felülmúlja a kiadást.

szelvényekkel) bocsátok rendelkezésére, azon kéréssel, hogy ezen értéket, mint a római könyv- és levéltárakban végzendő kutatások elősegítésére és eredményeik közzétételére hivatott alapítványomat kezelésbe venni méltóztassék és kiküldendő bizottsága velem egyetértőleg az alapítvány szabályzatát elkészítse.

Mély tisztelettel, Budapest 1912 január 20. Fraknói Vilmos s. k.»

Az Akadémia jan. 29-én tartott összes ülése mély köszönettel vette a nagyjelentőségű adományt s bizottságot küldött ki, mely a nemeslelkű alapítványtevővel egyetértőleg állapítsa meg az alapítvány ügyrendi szabályzatát.

TILESIVS LEONHARDUS körmöczbányai senator és jegyző a XVI. század végén egy becses pénzérték-átszámítási tabellákat tartalmazó kéziratot hagyott maga után, mely egyetlen e nemű emléke a régi magyar pénzverésnek s eddig felhasználatlanul hevert a körmöczbányai városi levéltárban. A M. Tud. Akadémia Történelmi bizottsága, hogy a magyar művelődéstörténet munkásainak hozzáférhetőbbé tegye a kéziratot, pontos mását vettette s az eredetihez híven *Jakubovich* Emil múzeumi könyvtárisztellel lemásoltatta. Tilesius ezt a kéziratát, úgy látszik, Mossóczy Zakariás váci püspök utasítására készítette s részletesen feltüntette benne az akkori pénznemek közt levő különbségeket. Érdekes benne pld. az 1580 körül feldolgozott ezüstnek aestimatiója bécsi és körmöczi mérték szerint.

IRODALOMTÖRTÉNET. Pintér Jenő szerkesztésében most jelent meg a Magyar Irodalomtörténeti Társaság havi folyóiratának, az *Irodalomtörténet*-nek legelső száma. Terjedelme 96 oldal. Tartalma : Lampérth Géza : Bessenyei és társasága a gárdában. Horváth János : Komjáthy Jenő. Prónai Antal : A Zrinyiász főgondolata. Kéki Lajos : Arany János Utolsó magyarja. Vértesy Jenő : Gyulai Pál írói tervei. György Lajos : Verseghy Ferencz Természetes emberének forrása. Tolnai Vilmos : Arany-magyarázatok. Galamb Sándor : Két kurucz dal. Wéber Arthur : A Halotti beszéd egy angol munkában. — Az irodalomtörténetben : Legifj. Szász Károly, Riedl Frigyes, Gagyhó Dénes, Király György, Marczinkó Ferencz, Szóts Gyula, Endrei Ákos, Ágner Lajos, Vönház István, Benedek Marcell, Lengyel Miklós, Lehel István, Borbély István, Bittenbinder Miklós, Perepatits István, Pintér Jenő, Baros Gyula, Balassa József és Verő Leó bírálatai. — A folyóiratok Szemléjében a Budapesti Szemle, Egyetemes Philologiai Közlöny, Nyugat, Uránia irodalomtörténeti cikkeinek ismertetése. — A Figyelőben a M. I. Társaság megalapításának története s az eddigi ülések jegyzőkönyve. — A folyóirat a Társaság tagjainak 10 korona évi díj fejében jár. Nem tagok 15 korona előfizetési árért rendelhetik meg. Egyes szám ára 1 korona 50 fillér. Megrendelhető a szerkesztő címén : I. ker. Várfoke-utca 8.